

es diu *háme* en tot el domini gascò, fins a la Vall d'Aran (i *fáme* àdhuc a la franja intermèdia, des d'Aulús al Nord).

En castellà també lluitaren llargament *talante* i *talento*: tots dos coexisteixen des del S. XIII, però encara que d'aquest hi ha un cas en el S. XII, i uns quants en el XIII, *talante* predomina de molt a l'E. Mj., i fins obtingué certa represa en el S. XVII gràcies a la influència de Cervantes. La forma en *é* no pot ser hereditària segons la fonètica cast. (on *Ē* hauria donat *ie*), sinó influïda per l'occità, i això, junt amb el fet que la forma amb *á* és estranya a la major part de les llengües romàniques, ens fa creure que també el cast. *talante* fou sobretot degut a la imitació de la llengua dels trobadors, sumant-s'hi després la del fr., on *talent* sonava també amb *á*. Quant al sentit, també en cast. i en llengua d'oc, el mot significava sempre 'voluntat, desig, gust (de ---)' a l'Edat Mitjana. L'accepció 'dotes naturals, capacitat, enginy' sorgeix allà des de principis S. XVII (Cervantes, Góngora); igual en el portuguès *talento*.

En l'it. *talento* el sentit d'aptitud' és ja usual en autors de la 2.ª meitat del S. XVI, i ja apareix una vegada a la primera meitat del XIV, en Domenico Cavalca. No gaire més tard que a Itàlia, també en el S. XVII, la nova acc. es presenta pertot, a França, Anglaterra i Alemanya; i ja des de molt abans, apareix en el baix llatí del parisenc Abelard (c. 1100). No es pot pendre com una iniciativa italiana, sinó creure que, en un estat més o menys sòpit, existí pertot des del principi junt amb l'altra, encara que en el temps renaixentista, en aquest cas, com en tants, el paper d'Itàlia fos de màxima influència. El que obrà pertot arreu en aquell temps foren les tendències intel·lectualistes de l'humanisme i el Renaixement, i l'augment de la predicació i la literatura ètico-religiosa en llengua vulgar, a conseqüència de la Reforma i de la reacció catòlica.

La polèmica entre d'Ovidio (*Atti d. R. Accad. d. Sci. d. Napoli*, XXIX, 1898, 117-41; XXXI, 3-30) i Ascoli (*R. I. L.* XXXI, 822-27; també *AGIt.*, supl. VI, 30-36) sobre l'explicació històrica de l'evolució semàntica de *talent* no es pot mirar com a resolta de perfecte acord amb l'opinió de cap dels dos oponents. Cal reconèixer a d'Ovidio l'encert fonamental de partir de la paràbola evangèlica per al sentit de 'dotes naturals'. Ho comprova pertot la fraseologia (fr. *enfourir son talent*, al. *sein Pfund vergraben* etc.), i l'ús previ de *talentum* en el b. ll. des d'Abelard fins a autors francesos de princ. S. XVI (*Rom.* XXVII, 138). I hi aporten nova comprovació les glosses irlandeses adduïdes per Ascoli dels Ss. VII i VIII, junt amb textos d'irlandès mitjà on es comparen explícitament els talents de la Paràbola de Sant Mateu (XXV, 14ss.) amb els dotes naturals ben esmerçats; també devia tenir raó d'Ovidio en negar que es passés directament en ll. vg. de 'balança', mitjançant "balançada" a 'inclinació, voluntat' i alhora 'aptitud'.

D'altra banda tenia raó Ascoli en mostrar amb les seves glosses que l'accepció 'aptitud' estava documen-

tada a Irlanda des dels Ss. VII-VIII, i que per tant també existiria, en el Continent per aquell temps; i en negar-se a separar les dues accs. 'voluntat' i 'aptitud' com ho hauria volgut el seu contradictor. En tot cas no hi ha raó per creure, amb d'Ovidio, que el sentit de 'voluntat' fos creació de França i transmesa des d'allà a les llengües germanes: ja n'hi ha un cas en un document navarrès del S. XI (que cita ell mateix a la p. 127), i és de creure que s'hi anà pertot paral·lelament.

Ens inclinem d'acord amb M. Roques, *Rom.* XXX, 619, i Bloch, s. v., a creure que aqueixes dues accs. coexistien des de l'alta E. Mj., i que són totes dues les que vénen de la paràbola bíblica. Si en les llengües romàniques, a l'E. Mj., quasi només hi trobem la primera, tot i que sigui més llunyana de la metàfora bíblica, és perquè en la literatura en llengua vulgar, l'Església va insistir sempre a posar la bona voluntat i la bondat natural per damunt dels dotes de la intel·ligència, fent així que aviat es passés d'aptitud' a 'propensió, voluntat'; mentre que el sentit més primitiu 'dotes intel·lectuals', romangué de moment reclòs en la literatura en llatí, de to més culte i intel·lectualista, i només amb el triomf de la Raó, en el Renaixement, i amb l'entrada de les llengües vulgars en l'especulació filosòfica i religiosa, i en la indagació ètica, es va transmetre a aquestes llengües l'acc. llatina i culta. Afegim a la bibliografia indicada, les aportacions de Spitzer, *MLN* LXXIV, 130, sobre la bifurcació semàntica de TALENTUM.

DERIV.: *Talentejar*. *Talentós* [Llull]. *Talentiu*. *Atalantar*, poc usat; impersonalment en el sentit 'abellir, venir-ne ganes' sembla cosa pròpia de Bladé Desumvila, potser usual a la Ribera d'Ebre: «a desgrat del bon record que va deixar-me el primer tomb de Rambla fins al port, poques ganes m'atalentà d'arribar-m'hi novament» (*Viatge a l'esperança*, 1973, p. 73). *Atalencat* (DFa.). Es vacillà entre *talentament* i *atalentament*, aquest en el sentit de 'desig vehement' en les *VidesR* (veg. el gloss.); les eds. de Llull vacillen entre l'un i l'altre: «de la potència apetitiva han los hòmens *talentament* de menjar, beure, d'escalfar ---», *Merav.* (NCL. III, 37), mentre que en l'ed. Ag. hi ha *atalentament* (I, 286); 'gana, apètit': «con tu seus a la taula, e manugues e beus ab gran *atalentament*», *Do. Pu.* (1906), 173; 'desig, aspiració àvida': «*atalentament* de justícia», id., 70. *Entalantar*; *entalentós*. *Destalantar*; *destalent*.

¹ Crido l'atenció sobre un mot mossàrab perquè no l'ha vist ni estudiat ningú; que significava 'pop' en l'àrab dels moriscos granadins: «pulpo, pescado: *taléntare* o pulpo» (*PALC.*, s. v. *pulpo*): és clar que *pulpo* és romànic però tampoc *taléntare* pot ser altra cosa amb tal estructura. No vindrà de TARENTARE, per més que el pop tingui *tentacles* però aquest mot és una formació sàvia del baix llatí; ni pensem tampoc en l'it. *tarantola*, mot exclusivament italià, no llatí ni romànic i que designa un ésser tan diferent. ¿Potser seria derivat de *talent* 'fam' en el sentit d'animal voraç, famolenc, que captura els peixos? Les coses